

MILAN OPLANIĆ, znanstveni novak
Mr. ALDO MILOTIĆ, asistent
Mr. PAVLO RUŽIĆ, istraživač
Institut za poljoprivredu i turizam Poreč, Hrvatska
Institute of Agriculture and Tourism Poreč, Croatia

OBITELJSKO POLJOPRIVREDNO GOSPODARSTVO - ČIMBENIK RAZVOJA RURALNIH OBLIKA TURIZMA U ISTRI

UDK 338.48:338.43](497.5)
Primljeno: 02.10.1997.
Izvorni znanstveni rad

Svrha je ovoga rada istražiti mogućnosti razvoja ruralnoga turizma u Istri sa ciljem obogaćivanja turističke ponude novim oblicima koji su kompatibilni i komplementarni istarskim seoskim ambijentima, a istovremeno se neposredno služe postojećim resursima obiteljskih poljoprivrednih gospodarstva.

Predmet je istraživanja obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo sa svim svojim značajkama koje se mogu staviti u funkciju razvoja ruralnih oblika turizma. Pritom se u prvom redu misli na mogućnosti pružanja usluga smještaja i ishrane koje su, prema definiciji zapadnoeuropskih istraživača, temelj za odvijanje agroturizma ili seljačkoga turizma.

Metodom su anketiranja prikupljeni potrebni podaci koji prikazuju prosječno obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo Istre s njegovim infrastrukturnim, materijalno-proizvodnim i ljudskim resursima, te stajalištima i interesima seljaka za razvoj ruralnih oblika turizma. Rezultati ankete otkrivaju da su obiteljska poljoprivredna gospodarstva Istre dobar oslonac za razvoj ruralnih oblika turizma, posebno agroturizma na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima u istarskim selima, u autentičnim prirodnim i povijesnim prostorima.

Ključne riječi: obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo, ruralni turizam

1. UVOD

1.1. Pojam ruralnoga turizma

Često se za odmor u ruralnim sredinama danas rabe termini agroturizam, seljački turizam, seoski turizam i ruralni turizam.

Teorija i praksa većine zemalja koje imaju iskustva s turizmom u ruralnim sredinama razlikuje agroturizam od seoskoga turizma.

Odmor u ruralnim sredinama izvan seljačkih gospodarstva s odredištem na selu i u seoskoj sredini i smještajem turista u kampovima, hotelima, pansionima, kućama za odmor definira se kao ruralni turizam ili Ferien auf dem Land (Njemačka, Austrija), Vacances en campagne (Francuska), Holiday in the Country (Engleska). U literaturi se ovaj oblik turizma naziva seoskim turizmom, ruralnim ili zelenim turizmom. (1)

Pod agroturizmom podrazumijeva se odmor na seljačkom poljoprivrednom gospodarstvu: Ferien auf dem Bauernhof (Njemačka, Austrija), Vacances a la ferme (Francuska), Farmhouse holiday (Engleska) (1). Dakle, radi se o odmoru na seljačkom gospodarstvu, u njihovim obiteljskim kućama ili drugim objektima u okviru seljačkih gospodarstva, uključujući i kampiranje, uz korištenje usluga prehrane, pića, zabave, rekreacije i dr.

Temeljem navedenih spoznaja razlikuju se dva osnovna oblika odmora u ruralnim sredinama, a to su ruralni turizam i agroturizam ili seljački turizam. Ako turističku ponudu odlikuje isključivo njezino mjesto obnašanja izvan gradskih prostora, govorimo o pojmu ruralnoga turizma. Ako je, međutim, ona upotpunjena sadržajima i ponudama u okviru obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava, susrećemo se s pojmom agroturizma ili seljačkoga turizma.

Agroturizam je, kao tipičan primjer "mekoga ili humanoga", tj. u odnosu na prostor i čovjeka manje agresivna turizma, u gotovo svim zemljama EZ-a u funkciji demografske i poljoprivredne politike, te politike upravljanja prostorom i kao takav predstavlja dodatni izvor prihoda seljačkim obiteljskim gospodarstvima. Zakonski akti koji reguliraju ovu djelatnost temeljeni su na realnom stanju i ciljevima, a obično su u nadležnosti ministarstva poljoprivrede. Sve oblike ruralnoga turizma prema dužini boravka dijelimo na prolazni ili izletnički i boravišni.

Ruralni je turizam aktivnost, ili pak pokret, kojim čovjeka urbane sredine vraćamo prirodi. Na taj se način pokreće niz gospodarskih i izvangospodarskih aktivnosti koje:

1. pridonose povećanju dohotka, a u konačnici i standarda života ljudi u ruralnim prostorima
2. pokreću aktivnost uzgoja prirodne i zdrave hrane, za kojom je potražnja, posebno u visoko razvijenim zemljama, u porastu
3. pridonose oživljavanju poljoprivredne proizvodnje na malim površinama, ali na novijoj osnovi, s obzirom na poznato tržište i potrošača
4. omogućuju turistima u ruralnim sredinama aktivan odnos prema prirodi i poljoprivrednoj proizvodnji na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima koja se uključuju u ruralne oblike turizma.

Razvoj ruralnih oblika turizma uključuje cjelokupnu ruralnu sredinu s ukupnim ambijentom seoskoga života: ambijentom stanovanja, arhitekture, vegetacije i faune, tradicionalne kulture, nošnje i sl. Seoski ambijenti u pokretu ruralnoga

turizma nude visoko vrijedne elemente za organizaciju raznovrsnih aktivnosti nametnutih potrebom aktivna i kvalitetna odmora.

Pokret ruralnoga turizma animira ruralne ambijente, obnavlja prateće gospodarske aktivnosti karakteristične za selo, a potrebne novom potrošaču. (2)

Međutim, ruralni turizam nosi i negativnosti kao što su agresija na okoliš, socijalna i kulturna erozija seljačkih zajednica i dr.

1.2. Uvjeti za razvoj ruralnoga turizma u Istri

Čimbenici koji pogoduju razvoju turizma općenito, pa tako i ruralnoga su sljedeći:

- privlačni ili atraktivni
- prometni ili komunikativni
- prihvatni ili receptivni

U privlačne se čimbenike ubrajaju klima, hidrografski elementi, reljef, flora i fauna, te društveni čimbenici kao što su kulturno-povijesni spomenici, kulturne ustanove i manifestacije, zabavne sportske priredbe i dr. I jedni i drugi nabrojani čimbenici imaju pozitivan utjecaj na turističku ponudu, time što privlače turiste i daju im bogatiji sadržaj.

Pri pokretanju turističke potražnje veliku ulogu imaju komunikativni čimbenici ponude. U njih ubrajamo sve vrste prometa koje povezuju potražnju i ponudu. Prihvatni ili receptivni čimbenici razvoja turizma namijenjeni su prihvatu turista u mjestu turističkoga boravka pod kojim podrazumijevamo objekte za smještaj turista, ugostiteljske radnje, trgovinske radnje, zanatske radnje i servise, pošte, razvijenu komunalnu infrastrukturu, turističke urede, te druge turističke djelatnosti i službe.

Postoje i posredno receptivni kapaciteti u koje se ubrajaju parkovi, šetališta, vidikovci, javni ukrasni objekti, vodoopskrbni kapaciteti, elektroopskrbni kapaciteti, kanalizacijski sustavi i dr. (3)

Sva područja koja posjećuju turisti nemaju jednako značenje za turizam i njegov razvitak. Međutim, ima mjesta koja iz određenih razloga, prije svega zbog atraktivnosti i izgrađene turističke ponude, privlače veći broj turista, zadržavaju ih duže ili kraće vrijeme, te postaju žarištima ugostiteljsko-turističke djelatnosti.

U ruralnom su dijelu Istre uvjeti za razvoj turizma prema svim prethodno spomenutim čimbenicima dobri. Izuzimaju se receptivni čimbenici koji nisu definirani ni izgrađeni.

Kontinentalna Istra obiluje prirodnim ljepotama, bogatom kulturnom i povijesnom baštinom, te dobrom prometnom povezanošću.

Područje Istre odlikuje umjerena klima, bez ljetnih žega, blage zime, tople jeseni i proljeća. Zahvaljujući tomu područje Istre pokriva bogat i raznolik biljni pokrivač koji prostoru daje određenu fizionomiju, karakterističan krajobraz i tipičan ambijent, a mjestom je zadržavanja i prebivanja brojnih i različitih životinjskih vrsta, pa su istarske šume bogate različitom faunom, a posebno divljači što omogućuje razvoj lovnoga turizma.

Uz klimu su važan čimbenik razvoja turizma u unutrašnjosti Istre hidrografski elementi. Područja koja se nalaze uz veće ili manje vodene površine vrlo su privlačna. Za ruralni turizam Istre posebnu važnost imaju rijeke Mirna, Raša i Dragonja, umjetno jezero Butoniga i dr. Među važnim se prirodnim atraktivnostima Istre može također spomenuti reljef sa svojim geomorfološkim pojavama. Posebne znamenitosti reljefna obilježja su: planinski masiv Učka s najvišim vrhom 1396 m, Obelisk (Istarske toplice) - vertikalna kamena hrid visoka 85 m, Raspor (Ćićarija) - najdublja jama 360 m, Morfanska jama Žminj - najdulja jama 2045 m, Pazinska jama u kojoj rijeka Pazinčica uranja u podzemlje, jama Baredine Nova vas - najljepša jama u kojoj prebiva čovječja ribica.

Društveni su čimbenici razvoja također važni jer dopunjuju prirodne, a razvrstani su u sljedeće skupine:

- kulturno-povijesni spomenici
- kulturne ustanove i manifestacije
- zabavne, sportske, gospodarske i druge manifestacije. (4)

Kad govorimo o turizmu i prometu, onda u prvom redu mislimo na prometnice i pravce kojima se turisti prevoze u mjesto svoga privremenoga boravka. Na istarsko područje turisti mogu doći iz raznih pravaca koristeći sva moguća prijevozna sredstva. Glavni su pravci iz Kopra i Rijeke, oni povezuju Istru s Europom: preko Kopra s Italijom i južnom Europom, preko Kopra i Maribora sa srednjom i sjevernom Europom, te preko Rijeke i Zagreba sa srednjom i istočnom Europom.

Značajan se promet turista može odvijati preko zrakoplovne luke Pula, željeznicom, te morskim putem. Poštansko je i telefonsko komuniciranje u Istri dobro riješeno i omogućuje komuniciranje gotovo iz svakoga sela sa čitavim svijetom.

Receptivni čimbenici čine dio turističke ponude namijenjene prihvatu i smještaju turista u njihova privremena boravišta. Obično se prikazuju brojem objekata i kapaciteta koji stoje na raspolaganju turistima radi njihova zadovoljavanja potreba smještaja, prehrane, zabave, sporta i dr. Turiste u kontinentalnoj Istri zadovoljavaju objekti prehrane, dok drugi sadržaji kao smještaj, zabava i sl. nisu osigurani i predstavljaju ograničavajući čimbenik razvoja ruralnoga turizma. Naime, kao što smo istraživanjem i utvrdili, kapaciteti na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima postoje samo ih treba učiniti raspoloživim tako da se funkcionalno osmisle i uredi. Postoji, također, dio kapaciteta koji se ulaganjem mogu osposobiti u vrlo atraktivnu ponudu smještaja, a to su napuštena obiteljska gospodarstva, "štancije", a ponegdje napuštena i čitava naselja. Uređenjem bi se takvih kuća i naselja stvorila vrlo

kvalitetna ponuda smještaja namijenjena ruralnomu turizmu u obliku vila, turističkih naselja, ekoloških sela i dr.

Bez obzira na povoljne uvjete, ovaj se vid turističke ponude nije razvio. Bilježe se tek neke pojave koje su daleko od ponude ruralnih oblika turizma koji je poznat u zemljama s dugom tradicijom bavljenja tom djelatnošću.

Ti se začeci uočavaju kroz sljedeće:

- posjet obiteljskim gospodarstvima i probe kućnih specijaliteta bez višednevnoga boravka
- vinske ceste
- biciklističke i pješačke staze. (5)

2. CILJ I METODE ISTRAŽIVANJA

Cilj je ovoga istraživanja bio, putem ponude smještaja i prehrane na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima, ispitati postojanje materijalnih uvjeta za razvitak agroturizma u Istri.

Prema popisu iz 1991. godine ukupan broj poljoprivrednih gospodarstava u Republici Hrvatskoj bio je 534.266. U seoskim je naseljima živjelo 2,187.060 ljudi ili 45,7% od ukupnoga broja.

U Županiji istarskoj, po istom popisu, bilo je 19.013 obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava, a ona su u vlasništvu imala 87.263 ha ukupnih zemljišnih površina. (6)

Prosječna veličina zemljišta poljoprivrednoga gospodarstva iznosi 4,59 ha ukupnih površina, odnosno 2,69 ha poljoprivrednih. Prosječne su površine suviše male da bi bile dostatne za zadovoljenje potreba prehrane gostiju, što je jedan od uvjeta bavljenja agroturizmom.

Stoga su u ovom radu predmet promatranja gospodarstva koja u posjedu imaju više od 5 ha ukupnih zemljišnih površina. Time se znatno sužava promatrani osnovni skup (na 5.631 gospodarstvo), a istovremeno ipak bivaju obuhvaćeni veći dijelovi proizvodnih resursa (73,6 % zemljišnih površina, oko 60% ukupnoga stočnoga fonda i 52,4% raspoložive poljoprivredne mehanizacije).

Podaci su prikupljeni anketiranjem. Anketom su obuhvaćena 103 gospodarstva s cijeloga područja Istarske županije. Anketni je upitnik, uz podatke o uvjetima stanovanja (stambeni prostor, infrastruktura, veličina naselja), imanju (zemljište, gospodarski objekti, mehanizacija, broj i vrsta stoke, struktura proizvodnje, tehnologija), obitelji (broj članova, starosna struktura i dr.), sadržavao i upit o opredijeljenosti obiteljskoga gospodarstva za uključivanje u ponudu ruralnih oblika turizma.

Obradom su podataka dobivene prosječne vrijednosti (aritmetička sredina) zadanih parametara na kojima su temeljeni rasprava i zaključci.

3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Dosadašnji razvoj ruralnih oblika turizma u Istri bilježi skromne rezultate iako su mogućnosti velike. Stavljanjem u prvi plan razvoj priobalnoga turizma, zanemareni su ruralni prostori istarskoga poluotoka. O razvoju ruralnih oblika turizma u Istri počelo se govoriti u razdoblju stagnacije turizma u Hrvatskoj od 1990. do 1996. godine.

3.1. Definicija obiteljskoga poljoprivrednoga gospodarstva kao nositelja ponude ruralnih oblika turizma

Pod pojmom se obiteljskoga poljoprivrednoga gospodarstva u popisu stanovništva iz 1991. godine podrazumijevaju sva kućanstva čiji članovi u poljoprivredne svrhe koriste najmanje 10 ari obradiva zemljišta; ili imaju najmanje jednu kravu i tele; ili jednu kravu i dva odrasla grla sitne stoke; ili pet odraslih ovaca; ili tri odrasle svinje; ili četiri ovce i svinje zajedno; ili pedeset komada odrasle peradi; ili dvadeset košnica pčela. (6)

Definicija poljoprivrednoga gospodarstva, posebno sa stajališta statističkih popisa, predstavlja određeni problem i mogli bismo je vezati uz opću razinu odnosa određena društva prema poljoprivredi (obitelji i prostoru) i njezinoj ulozi u socijalnom, demografskom i prostornom (ekološkom) smislu. Poljoprivredno je gospodarstvo socijalna i gospodarska zajednica čiji članovi međusobno dijele radne i druge obveze u cilju stvaranja dohotka za zadovoljenje ostalih potreba svojih članova. (7) Razvojem društva ovaj je segment doživljavao velike demografske, socijalne i ekonomske promjene. Danas se poljoprivrednim obiteljskim gospodarstvom smatra proizvodna jedinica u poljoprivredi sastavljena od dvaju elemenata: obitelji i gospodarstva (proizvodnih potencijala).

Pod obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvom nositeljem ruralnih oblika turizma, mogli bismo podrazumijevati osnovnu proizvodnu jedinicu koju čine:

- a) poljoprivredni proizvodni kapaciteti (resursi) u njezinom posjedu
- b) kućanstvo
- c) program turističke ponude ili uključivanje u zajednički program turističke ponude na razini seoske sredine.

Poljoprivredni proizvodni kapaciteti obuhvaćaju skup materijalnih dobara, tj. sredstava za proizvodnju u vlasništvu obitelji, kojima se ova služi u svrhu stjecanja dohotka proizvodeći poljoprivredne i prehrambene proizvode i pružajući usluge. To su: zemljište, osnovno stado, proizvodni i pomoćni objekti, mehanizacija i oprema.

Kućanstvo je socijalna zajednica obično (ali ne nužno) rodbinski povezanih osoba različitih generacija. Ono koristi proizvodne kapacitete sa ciljem stvaranja prihoda za životne potrebe svojih članova, a može koristiti i sredstva (zemljište, gospodarske objekte) koja nema u vlasništvu (najam). Kućanstvo ima prihode i iz drugih izvora, odnosno, izvan vlastita gospodarstva (zaposlenje, mirovina) koji se ostvaruju tekućim radom ili ostvarenim pravima pojedinih članova izvan gospodarstva.

Program se turističke ponude sastoji u sveukupnim mogućnostima obiteljskoga poljoprivrednoga gospodarstva za prihvata, smještaj, prehranu, zabavu i rekreaciju posjetitelja - turista. Mogućnosti oblikovanja turističkoga programa mogu biti dvojake: one koje pruža jedno obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo i one koje se pružaju u okviru više gospodarstava zajedno na razini seoske sredine.

3.2. Opremljenost obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava

Pod opremljenošću se obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava podrazumijevaju svi elementi gospodarstva koji se na bilo koji način mogu upotrijebiti u funkciji razvoja agroturizma. Tako su prikupljeni i analizirani svi relevantni podaci o stanju infrastrukture, veličini posjeda, zatim o poljoprivrednoj proizvodnji, članovima kućanstva, o stambenim i drugim prostorima, te stavovi i interesi posjednika za uključivanje u različite oblike ruralnoga turizma.

3.2.1. Stanje infrastrukture

Nužan je preduvjet kvalitetna pružanja turističkih usluga na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima zadovoljavajuća komunalna infrastruktura. Kako je to problem opće društveno-ekološke organiziranosti, za čije su rješavanje uz ostalu potrebna i znatna financijska sredstva, njezino stanje može biti kamenom spoticanja na prvom koraku nakane bavljenja ruralnim turizmom.

Anketom su obuhvaćeni osnovni elementi infrastrukture, pri čemu su dobiveni sljedeći rezultati:

1. Asfaltirane putove, kako one prilazne tako i one u samom naselju, ima 89% gospodarstava. Preostala su gospodarstva udaljena od asfaltirana puta najviše 2 km.
2. Dostatnim su količinama pitke vode opskrbljena sva gospodarstva, pri čemu je na vodovodnu mrežu priključeno 74% gospodarstava, 40% posjeduje vlastiti bunar, dok ih se 9% koristi vodom s izvora.
3. Otpadne se vode javnom kanalizacijom ili vlastitom septičkom jamom zbrinjavaju u 98% gospodarstava.

4. Javna je rasvjeta postavljena u 59% naselja, dok je trofazna struja uvedena u 66% gospodarstava.
5. Odvoz krutoga otpada od strane komunalnih poduzeća reguliran je u 42% slučajeva, dok preostala gospodarstva smeće odvoze na lokalno smetlište ili u jame.
6. Centralno je grijanje (u većini slučajeva na drva) postavljeno u 41% gospodarstava.
7. Prosječna udaljenost gospodarstava od najbliže autobusne stanice iznosi 1,4 km, od banke 7,1 km, a od bolnice 14,7 km.

3.2.2. Veličina posjeda

Zbog svojih se specifičnih značajki (neumnoživost, neuništivost i nepokretljivost), zemljište bitno razlikuje od ostalih resursa u poljoprivrednoj proizvodnji, odnosno, može se reći da ono na određen način uvjetuje ustroj ostalih sredstava za rad.

Analizom zemljišnih površina koje se nalaze u posjedu gospodarstava dobiveni su prosjeci po kategorijama korištenja, a također je uzeto u obzir i pravo vlasništva. Njihov je prikaz dan je u Tablici 1.

Tablica 1. Veličina i struktura zemljišnih površina po gospodarstvu (ha)

Red. br.	Kategorija korištenja	U neposrednu vlasništvu	U najmu	Ukupno
	Ukupno zemljište	11,09	3,45	14,54
1.	Pod jednogodišnjim kulturama	3,67	1,67	5,34
2.	Pod višegodišnjim kulturama	0,47	0,14	0,61
3.	Livade	1,95	1,37	3,32
4.	Pašnjaci	2,38	0,27	2,65
5.	Šume	2,52	0	2,52

Kao što se vidi, ukupne površine koje se koriste u svrhu poljoprivredne proizvodnje zauzimaju 82,67% od ukupno raspoloživih, koje iznose 14,54 ha po poljoprivrednom gospodarstvu.

Kategorija višegodišnjih kultura obuhvaća površine voćnjaka i vinograda, pri čemu je udio vinograda 82%. Obradivo se zemljište nalazi u prosjeku na šest odvojenih lokacija, pri čemu najveća udaljenost od gospodarskoga dvorišta u prosjeku

iznosi 1.800 m. U Tablici 2. dana je prosječna struktura biljne proizvodnje podijeljene u skupine po vrstama kultura.

Tablica 2. Struktura biljne proizvodnje

Red br.	Vrsta kultura	Prosječno po gospodarstvu (u ha)	Udio (u %)
1.	Žitarice	3,03	56,8
2.	Povrće	0,49	9,3
3.	Krmne kulture	1,46	27,4
4.	Neobrađene oranice	0,36	6,5

U strukturi žitarica na pšenicu otpada 45%, na kukuruz 24%, dok kod povrtnih kultura na krumpir otpada 89% ukupno zasijanih (zasadenih) površina. Udio je neobrađenih oranica nešto niži od republičkoga prosjeka (9,6%), a kao najčešći se razlozi navode plitak zemljišni sloj, neisplativost proizvodnje i nedostatak mehanizacije i opreme.

3.2.3. Stambeni i gospodarski objekti

Stambeni i gospodarski objekti koje anketirana obiteljska gospodarstva posjeduju prikazani su u Tablici 3.

Tablica 3. Stambeni i gospodarski objekti i njihove prosječne površine

Red. br.	Vrsta objekta	Površina (u m ²)
1.	Stambeni objekti	160,0
2.	Proizvodni objekti	137,0
	- staje za goveda i ovce	57,9
	- staje za svinje	23,0
	- podrumi	50,2
	- plastenici	5,9
3.	Pomoćni objekti	201,7
	- sjenik	80,9
	- nadstrešnice i garaže	59,2
	- radionice	16,3
	- razna skladišta	45,3

Svako anketirano gospodarstvo posjeduje u prosjeku 160 m² stambenoga prostora, odnosno, kad uzmemo u obzir broj članova kućanstva, u prosjeku 76 m² viška koji se može namijeniti smještaju turista.

Gospodarski su objekti podijeljeni po namjeni na proizvodne i pomoćne. Proizvodni su objekti, bez obzira na namjenu, uglavnom izvedeni u funkciji primjene klasične tehnologije. Tako npr. u prosjeku po svakoj govedarskoj štali ima prosječno 6,2 veza, 2,3 pojilica, a svinjogojski objekti imaju u prosjeku 2,8 odvojenih bokseva površine 8 m².

3.2.4. *Stočni fond*

Istraživanjem su obuhvaćeni podaci o broju goveda, svinja, ovaca i koza, te košnica pčela (Tablica 4.).

Tablica 4. Prosječan broj stoke po gospodarstvu

Red. br.	Vrsta stoke	Broj grla (kom.)
1.	Goveda	2,9
2.	Svinje	3,5
3.	Ovce i koze	5,3
4.	Košnice pčela	1,7

Iz usporedbe se broja goveda i svinja sa raspoloživim štalskim kapacitetima vidi da je njihova trenutna iskorištenost svega 50%.

3.2.5. *Poljoprivredna mehanizacija i ratila*

Anketirano obiteljsko gospodarstvo raspolaže u prosjeku s 1,13 traktora prosječne snage 45 kW, 0,7 motornih kosilica za travu, te 0,13 kombajna, odnosno jedan traktor dolazi na 10,6 ha poljoprivrednoga zemljišta, a jedan kombajn na 23,3 ha površina pod žitaricama.

Godišnja je prosječna iskorištenost traktora 446 sati.

3.2.6. *Ljudski resursi*

Nositelji poljoprivrednoga gospodarstva su kućanstva. Članovi kućanstva neposredno obavljaju većinu svih aktivnosti u okviru svojega gospodarstva, odnosno, najizravnije sudjeluju u njegovu kreiranju i razvojnu usmjeravanju (Tablica 5.).

Tablica 5. Broj članova i starosna struktura kućanstva

Red. br.	Starosna struktura	Prosječno po kućanstvu	Udio (u %)
1.	0 - 14 godina	0,78	16,6
2.	15 - 60 godina	3,01	64,3
3.	Stariji od 60 godina	0,89	19,1
	Ukupno	4,68	100,0

Prikazana starosna struktura nije povoljna zbog niskoga udjela stanovnika dječje dobi. Usporedbe radi, u Hrvatskoj udio djece mlađe od 14 godina u ukupnom kontingentu stanovništva iznosi 27,8%, a osoba starijih od 60 godina 11,6%.

Dodatne prihode izvan poljoprivrede ostvaruje 80,6% kućanstva. Od ukupnoga broja radno sposobnih članova kućanstva 43,3% zaposleno je izvan gospodarstva, a još 29,3% starijih članova dobiva mirovinu. Ispomoć pri obavljanju sezonskih poslova treba 64% svih anketiranih gospodarstava. Pritom su najčešći poslovi košnja i sakupljanje sijena (44% gospodarstava), berba grožđa (30%), te berba krumpira (28%). Oko dvije trećine analiziranih kućanstva ima najmanje jednoga člana s dvanaestogodišnjim stručnim obrazovanjem, ali uglavnom nepoljoprivrednih zanimanja.

3.2.7. Tehnološka razina proizvodnje

Tehnološka je razina proizvodnje prikazana putem prosječnim prinosima pšenice, ječma, kukuruza, krumpira, sijena lucerne i grožđa (Tablica 6.), te potrošnjom mineralnih gnojiva (NPK, KAN i UREA) i stajskoga gnoja (Tablica 7.).

Tablica 6. Prosječni prinosi po kulturama

Red. br.	Kultura	Jed. mjere	Prinos
1.	Pšenica	kg/ha	3.552
2.	Ječam	kg/ha	2.776
3.	Kukuruz	kg/ha	2.941
4.	Krumpir	kg/ha	17.665
5.	Sijeno lucerne	kg/ha	10.786
6.	Grožđe	kg/trsu	2,63

Tablica 7. Potrošnja gnojiva

Red. br.	Vrsta gnojiva	Prosječna potrošnja po gospodarstvu	Potrošnja po ha poljoprivr. zemljišta
1.	Mineralna gnojiva		
	- NPK	1.474 kg	122,6 kg
	- KAN	489 kg	40,7 kg
	- UREA	154 kg	12,8 kg
2.	Stajski gnoj	31,7 t	2,6 t

U usporedbi s prosječnim prinosima u Italiji, prinos je pšenice za 40%, a krumpira za 25% niži (12). Također je i potrošnja mineralnih gnojiva manja za 61% (na temelju čistoga dušika) (13). Gospodarstva godišnje kupe u prosjeku 315 kg kvalitetna sjemena pšenice i ječma, 367 kg krumpira, i otprilike 47 kg sjemenja ostalih kultura (kukuruz i razno povrće).

3.2.8. Stajališta i interesi za razvoj ruralnih oblika turizma

Uz ostalo, anketom je upućeno i pitanje u vezi sa stajalištima i interesima za razvoj ruralnih oblika turizma na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima, odnosno seoskim sredinama. Svi su se anketirani izjasnili za razvoj ruralnih oblika turizma i pokazali interes za uključivanje svih raspoloživih resursa gospodarstva u funkciju njihove realizacije.

Na temelju navedenih rezultata prosječno istraživano obiteljsko gospodarstvo proizvodi godišnje 3.200 kg pšenice, 5.162 kg krumpira, 500 kg rajčice, 750 kg krastavaca, 260 kg luka, 990 kg kupusa, 130 kg paprike, 160 kg salate, 2.250 litara vina, 10.130 litara mlijeka, te 720 kg govedega mesa (žive vage) i 560 kg svinjskoga mesa (žive vage). Navedene su količine dostatne za zadovoljenje prehrambenih potreba svih članova kućanstva, kao i za ishranu još sedam osoba-gostiju u razdoblju od sto dana.

Tehnologija proizvodnje također je vrlo povoljna za razvoj turizma jer se odlikuje manjim prinosima i minimalnom uporabom mineralnih gnojiva i zaštitnih sredstva. Na kraju, istražujući stanovništvo i njegove stavove i interese za razvoj ruralnih oblika turizma, anketom je utvrđeno da gospodarstva imaju dovoljan broj članova koji imaju interesa za rad s turistima, kako na vlastitom gospodarstvu, tako i u drugim sadržajima u funkciji agroturizma.

Nadalje, kada se udio od 75% istraživane populacije primijeni na osnovni skup, dobiva se podatak da 4.160 gospodarstava raspolaže s viškom stambenoga prostora od prosječno 76 m².

4. ZAKLJUČAK

Temeljem rezultata ovih istraživanja, kao i iskustava nekih regija susjednih zemalja s razvijenijim turizmom, može se zaključiti sljedeće:

1. U Istri postoje uvjeti za razvitak ruralnoga turizma, a posebno agroturizma. Taj se prostor odlikuje izuzetnim prirodnim ljepotama, bogatom povijesno-kulturnom baštinom, dobrom prometnom povezanošću, te blizinom mora što omogućuje kombiniranje odmora na selu s uživanjem na moru.
2. Ruralni je turizam u Istri u samom začetku i tek se naziru pojave ruralnih oblika turizma.
3. Znatno broj obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava raspolaže s povoljnim infrastrukturnim, materijalnim, proizvodnim, ljudskim i drugim resursima. Temeljem tih kapaciteta, moglo bi se znatnom broju gostiju ponuditi usluge smještaja i prehrane, što bi omogućilo ostvarenje dodatnih prihoda gospodarstava.
4. Za aktiviranje je ovih resursa potrebna poticajna razvojna politika (primjeren zakonski okvir, financiranje, fiskalna politika i dr.).
5. Pokretanjem razvoja ruralnih oblika turizma u Istri i njegovim pravilnim usmjeravanjem, obogatila bi se turistička ponuda koja zaostaje za novonastalim potrebama turističke potražnje. Osim toga, pokrenulo bi se niz društveno-gospodarskih aktivnosti i obiteljskim gospodarstvima omogućilo stvaranje dodatnih prihoda čime bi se neposredno utjecalo na zadržavanje domicilnoga stanovništva i očuvanje ruralnih prostora Istre.

LITERATURA

1. Bellencin Menghel, G.; Valussi G.: Agriturismo in Italia, Patron editore, Bologna, 1991.
2. Jurcan, V.: Mogućnosti razvoja agroturizma - seoskog turizma, Gospodarstvo Istre, br. 1/1989.
3. Marković, S.: Osnove turizma, Školska knjiga, Zagreb, 1972.
4. Cicvarić, A.: Ekonomika turizma, Zagreb, Poduzeće za grafičku djelatnost Samobor, 1990.
5. Agroturizam, Istarska županija, Odjel za turizam i trgovinu, 1997.
6. Statistički ljetopis hrvatskih županija - 1993.
7. Barbič, A.: Kmetov vsakdan, Ljubljana, 1991.
8. Mantino, F.: Impresa agraria e dintorni, Istituto Nazionale di Economia Agraria, Roma, 1995.
9. Fanfani, R.: La impresa agraria nelle statistiche luci ed ombre, Istituto Nazionale di Economia Agraria, Roma, 1995.
10. Strategija razvitka hrvatske poljoprivrede, MPiŠ, Zagreb, 1995.
11. Stipetić, V.: Poljoprivreda i privredni razvoj, Informator, Zagreb, 1987.
12. FAO godišnjak: Proizvodnja, FAO, 1995.
13. FAO godišnjak: Gnojiva, FAO, 1995.

Summary

FAMILY RURAL ECONOMY - THE DEVELOPMENT FACTOR OF RURAL TOURISM IN ISTRIA

In this paper under the title Family Rural Economy- The Development Factor of Rural Tourism in Istria, the family rural economy takes a key role in the development function of rural tourism forms.

The necessary data are collected with the method of surveys, and they represent the average family rural economy of Istria, with its material and productive human resources and also with the attitudes and interests of agriculturists about the development of rural -tourism forms. The results of the surveys show that the family rural economy of Istria with its accommodation capacities, human and other resources is a good foundation for development of different rural economy tourism, especially tourism of family rural economy, in the villages of Istria, rural, natural and historical localities.

The purpose of this paper is to recognize the possibilities and initiatives for rural tourism development in Istria. This could enrich the tourist supply with new forms suitable for the environment of istrian villages and family rural economy's resources.

Key words: family rural economy, rural tourism